

Hoffmann O.: Methodik des Rechenunterrichts. Goslar, 1913. Danehl. (n. 8°, VIII+192, IV+244 l.) 5 M.

Kolbc H.: Die ländliche Jugendpflege. Halle, 1913. Moritz. (8°, 36 l.) —.40 M.

Lehrplan für die Bürgerschulen der königlichen Haupt- und Residenzstadt Hannover. Hannover, 1913. Cruse. (n. 8°, 112 l.) 1.50 M.

Matthias A.: Erlebtes und Zukunftsfragen aus Schulverwaltung, Unterricht und Erziehung. Berlin, 1913. Weidmann. (n. 8°, VII+319 l.) 6 M.

Riebandt J.: Lehrproben und Entwürfe zu deutschen Geschichten und Lesestücken. Nach Herbartschen Grundsätzen bearbeitet. Goslar, 1913. Danehl. (8°, XVI+928 l.) 9.75 M.

Rüsch G.: Methodik des Unterrichts in der Geschichte. Wien, 1913. Pichler's Witwe. (8°, 88 l.) 1 M.

Sander Irmgard: Nordisches Schulwesen. Innsbruck, 1913. Wagner. (8°, 39 l.) 1 M.

Saupe E.: Die politischen Parteien und die preussische Volksschule. Spandau, 1913. Hopf. (8°, 87. l.) —.50 M.

Stahl W.: Geschichte des Schulgesangunterrichtes. Berlin, 1913. Union Zweigniederlassung (n. 8°, VI+84 l.) 1.40 M.

Ulbricht W.: Die Alkoholfrage in der Schule. Berlin, 1913. Mäszigkeits-Verlag (n. 8°, XI+166 l.) 2.50 M.

Wyehgram J.: Das höhere und mittlere Unterrichtswesen in Deutschland. Berlin, 1913. Göschen (k 8°, 130 l.) —.90 M.

Zech F.: Erziehung und Unterricht der Blinden. Danzig, 1913. Kafemann (n. 8°, 260 l.) 5 M.

Gy. Á.

SZEMLE.

Középiskoláink Értesítői az 1911—12. tanévben.

I. Csak azokat a megfigyeléseket fűzöm itt egybe, melyek a M. P. keretébe beillenek. Teljességre tehát nem törekedtem.

A középiskolai Értesítők értéke évről-évre emelkedik. Már nem csupán az iskolák egyre jobban élénkülő élete tükröződik bennük, hanem immár tükörcsüveiké lettek egy-egy művelődési központnak. Azelőtt csak félénken szólalt meg bennök egy-két sorban az iskola falain kívül lüktető élet visszhangja; most önérzetesen hirdetik lapjaik, hogy az iskola részt követel magának a város szellemi életének irányításában. Az iskola mindjobban belevonja szellemi légkörébe a szülőket s velük az egész társadalmat, és míg ezelőtt elszigeteltségében rejlő gyengeségéből következő értékének lekicsinyítése, most, legalább a vidéken, hatalmas tényezője a társadalmi életnek.

Hadd jöjjön el nálunk is az az idő, mikor a közélet kiválóságai részt kérnek maguknak az iskola életének fontosabb mozzanataiból és azokon való részvételükkel rásugároztatják állásuk tekintélyét az iskolára. Jól esik látnunk, hogy már nemcsak a százéves jubileumokon szerepelnek a főispánok, hanem pl. Szamosujváron maga a főispán nyitja meg az ifjúsági céllövészet alakuló ünnepélyét, sőt ő rendezi azt az intézet igazgatójával együtt. A szülői értekezlet odacsalogatja az intézet falai közé a város előkelőségeit s versenyezve ajánlanak fel jutalomdíjakat az ifjúság buzdítására s bátran dicsekedhetnek a kis város tanári testülete a közoktatásügynek tett szolgálatával, mikor tornaversenyeit, hangversenyeit s az intézet dísztermeiben rendezett felolvasásait a művelt közönség ünnepévé avatják. Csak volna mindenütt megfelelő hely a vendégek befogadására!

Mennyi panasz hangzik az Értesítők igazgatói jelentéseiben, hogy szűk az iskola, hogy a hittani órák alatt a másvallásuak a folyosókon kénytelenek őgyelegni, nincs zeneterem, a díszterem a tanulóknak csak felét fogadhatja be, stb. Meg kell állapítanunk, hogy a közoktatásügyi kormány nagy áldozatkészséggel utalványoz száz meg száz ezreket új középiskolai épületekre, a rohamos fejlődés követelményei azonban túlszárnyalják a közoktatásügy évi budgetjét. A felekezeti iskolák tanárainak fizetése kiegészítéseért hálálkodó sorok némileg ellensúlyozzák ezeket a panaszokat, amelyek végre is jogosak.

Ámbár vannak egyébként is kielégítetlen vágyai a középiskolai tanároknak, az Értesítőben azoknak semmi nyoma. Itt csak a munka, a legnemesebb verseny hangjai csendülnek meg. A harcokat másutt kell megvívni, a panaszokat másutt lehet elsőhajtani. Ezért úgy gondoljuk, hogy a reáliskola tanára nem cselekszik helyesen, ha az értesítőben meglehetősen erős hangon érvel a dédelgetett latin nyelv ellen. S viszont a gimnázium igazgatója ne bizonyítsa az Értesítőben a túlzás hevével a latin nyelv mindenható, formális képzőerejét a reális irány rovására. Okvetlenül sebet ejtenek ott, ahol arra semmi szükség. A rosszul magyarázott vallásosságból fakadt felekezetiesség veszfelhői sok bajnak lehetnek okozói a társadalomban és az iskolában egyaránt, de azért ezt mégsem hirdetném ki az egybegyűlt ifjúság előtt. «Ma tényleg úgy áll a helyzet, — olvassuk egy megnyitó beszédben, — hogy főleg éppen a felekezetenlküli állami iskolákra feküdt rá a kongregációk szelleme... Tanárok és tanítványok a felekezetiesség veszedelmes tüzét gyujtogatják». Tiszteletreméltó ez az aggodalom, de más lapra tartozik. Eltörölhetetlen nyomokat hagy a tanuló lelkében a tanár bíráló szava. Mennyire megrendülhet pl. az emberek igazságszeretetébe vetett hite, mikor azt olvassa a tornatanár tollából az Értesítőben, hogy a tanár úr nem ismeri el helye-

seknek a pécsi kerületi tornaverseny bíráinak ítéleteit; hogy azok nem értettek az elbíráláshoz, sportszerütlenség, tömeges hibák estek. Valósággal lesújtó ítélet. Ezt is másutt kellett volna elmondani.

A tanítás és nevelés közös munkájában a legnemesebb verseny indult meg széles az országban. A pedagógia és didaktika modern eszméi útát törtek maguknak mindenfelé. Határozott célra törő reformok állnak a megvalósulás küszöbén.

A tantervben úgyis előírt és részletezett tananyagot sok iskola már nem közli. Helyét az olvasmányok jegyzéke foglalja el. A nagyszabeni áll. főgimn. külön miniszteri engedéllyel a magyar romantikusokat is tárgyalta a VII. osztályban. Utánzásra méltó példa. Állandó tanmenetet közöl a brassói áll. főreálisk., a miskolci kir. kath. főgimn. hetekre felosztva (csak a VII. oszt. latinjánál nincs meg a pontos felosztás.). A módszeres értekezletek itt-ott már megfelelnek igazi rendeltetésüknek: nem sablonos korlátok felállítása a tárgyuk, nem azt terjesztik elő, hogy *mit*, hanem *hogyan*. Tizenegy előadás hangzott el a mezőtúri ref. fg. módszeres értekezletein. (Pl. a tanulmányi kirándulások kérdése; a kitűzött anyag feldolgozása és számonkérése.) A Beregszászban tartott igazgatói értekezleten a kassai tank. igazgatói három próbatanítást is meghallgattak. Ilyen volt Késmárkon is. Az írásbeli dolgozatok javítására vonatkozó részletes utasítást közöl a nagyikindai áll. fg. Hasznát veszi a tanuló is. A szőrendi hibáknak javítására is lehetett volna külön jelzésről gondoskodni. A megszámozás már kész javítás.

Az egyéni tanítás terén is kísérleteznek a tanárok. Nagyikindán a gyenge tanulókkal külön foglalkoznak; a ceglédi áll. fg. tanárai min. engedéllyel a magyarból, latinból és természettanból rendes óráknak beszámítható órákon foglalkoznak az illető tárgyak iránt különös tehetséget és hajlamot mutató, önként jelentkező felső oszt. tanulókkal. Ilyen 26 volt. Kísérletük eredményéről és nehézségeiről — mert nehézségek vannak — szívesen és haszonnal olvasnánk tanügyi lapjainkban s az évi értesítőkbén. A nagyszabeni tank. III. igazgatói értekezletének egyik határozata szerint kísérletképen tudományos szemináriumot szerveznek a kerület áll. középiskoláiban. Brassóban pl. matematikai szeminárium volt heti két órán, kilenc tanulóval.

Az önképzőkörök működése többnyire a megszokott mederben folyik. Feltűnő a több oldalról felmerülő panasz, hogy meddők a pályázatok. Egy helyen hét pályakérdésre nem érkezett mű. A tanulók sokféle elfoglaltságát okolják érte. Voltak külön természet-tudományi körök; egy helyen külön filológiai is, amely azonban kellő folytatók híján, úgy látszik, meg fog szünni. Külön tanulmányozást érdemelne az ifjúság köri foglalkoztatásának kérdése. Rendkívül

meggyarapodott a számuk és feltűnő, milyen hihetetlenül nehéz tételekről tartanak felolvasásokat néhol. Vajjon jut-e nekik egy-két szemernyi az alkotó munka gyönyörűségeiből? Vagy csak a hamis becsvágy vezeti tollukat a művek összeállításában?

Hasznos foglalkoztatásnak bizonyul egy-két iskolának az a szokása, hogy a tanulók nagyszüneti tapasztalataikról vetített képekkel élénkített előadásokat tartanak.

A nevelés elveinek gyakorlati megvalósításáról vajmi kevés pozitív adatunk van az Értesítőkből. Igen szűkszavúak itt az igazgatói jelentések. A tanulók lelki élete nem úgy fejlődik, ahogy szeretnők, mondja egy igazgató. Tanulságos volna e fejlődés képét látnunk. Másutt ellenben belső etikai meggyőződésből tartják meg az ifjak a rend- és fegyelmi-szabályokat. Van iskola, ahol féltve őrzik az ifjúságot a nyilvánosság szellőjétől. Az aszódi áll. s. gimn. ezzel ellenkezően társadalmi életre fogja nevelni az ifjúságot. «Lesujtó erkölcsi ítélet — úgymond a jelentés — ahol a tanári karnak az ifjúságot esetleg óvnia kell minden közös összejöveteltől». Ismételten felhangzott a kívánság, hogy a legfelsőbb osztályok tanulóit ne kényszerítsük bele a kis gyermekek fegyelmi korlátaiba közé. Szeretnők már ennek a jogosult óhajnak intézményes megvalósítását látni. Szabadságával élni tudó ifjúságot kell nevelnünk. A segesvári gimn. V. osztályában megvalósították Foerster Schulstaat-ját, az osztály önkormányzatának elvét. Az osztályfő nagy vonásokban ismerteti működését. Állítólag bevált. Külön említést érdemelnek a bp. tisztviselőtelepi gimn.-nak a szociális érzelmek nevelését célzó intézkedései. Az Értesítőnek «Az intézetért és társaikért dolgozó tanulók» c. fejezete szól erről. Palántát ültetnek, tanszereket készítenek, segítenek a gyorsírás- és énektanításban stb. Hasonló törekvésekre egyébként másutt is akadunk. Itt-ott a slőjdöt tanítják ilyen céllal — külön tárgyként (!). Pl. a nagyenyedi Bethlen-kollégium I—V. oszt. tanulóinak közül 42 foglalkozott vele külön műhelyben. A tisztviselőtelepi gimn. második iskolaszolgája szakképzett asztalos lesz.

A színházbajlás szabályozása még nem határozott; ellenben a mozis erkölcspusztítása ellen valósággal hadjáratot indítanak egyes intézetek. A nagyobb városokban mindenesetre hatósági intézkedésekre is lesz szükségünk. A nyitrai rk. fg. úgy segítette ideiglenesen a dolgon, hogy a tanulóknak önként felajánlott belépő-díjaiból házilag kezelhető, mozgófényképes előadásokra alkalmas készülékeket szerzett be s összesen 21 előadást rendezett. A budapesti tankerületi főigazgatóság is most tanulmányozza a kérdést. Az országos rendezés felette szükséges.

A tanulók házi, családi viszonyainak ellenőrzéséről is beszámol-

nak az Értesítők. A szülők és szállásadók nemtörődömsége néhol sötét árnyékot vet a társadalomra. A családi nevelés mindenesetre a természetes és előnyei szembeszökők az internátusi fölött. Ebben igaza van a karczagi gm. igazgatónak. De összeszorul az ember szíve, mikor azt olvassa egy gimn. Értesítőben, hogy 3—4 tanuló alszik egy ágyban, nincs hálóingük, nincs külön ivópoharuk (!). Nehéz ám ott a nevelés, ahol ilyen állapotok uralkodnak. Nem kellene-e ilyen esetben, ha jó tanulókról van szó, a társadalom segítségét kérni? Van iskola, melynek tanári kara a nyilvános felolvasások jövedelméből nagymértékű jótékonytságot tud kifejtetni (a debreczeni kegyr. fg. 297 gyermeket látott el téli ruhával). Az iskola nem kerülheti el, hogy néha ne figyelmeztesse — ha kell, erősebben is — a szülőket kötelességeik teljesítésére. De ahol fölösleges, ott ellenszenvet szülhet. Előírni, mikor lehet megvetni a diákszoba ágyát, szórszálhasogatás. Az ilyen részletek ártanak a különben nemes szándékú és helyes házirendnek, melyet egyik iskola közöl.

II. A középiskolai Értesítőkben újabb időben megjelenő értekezések * közt alig akad egy-kettő, mely csak a szaktudósok szűkebb körének szól; nagyobbrészt megfelelnek céljuknak. Sok fáradságos munka értékes gyümölcsét élvezheti ezekben tanuló és szülő egyaránt. Alig van reformmozgalom a nevelés terén, mely szakavatott tollra nem találna. Egy-kettő igazán megszívlelésre méltó.

A leánygimnázium átalakulásának kérdésével foglalkozik Bellaagh László (Bp. IV. ker. felsőbb leányisk.) s aggodalommal látja, hogy a leánygimnáziumot teljesen egyenlővé teszik a fiúgimnáziummal. A 12—13 éves leány fejletlenebb lévén a vele egykorú fiúnál, ebben a korban (I—III. oszt.) kíméletre szorul. A tanítás anyagának legnehezebb részétől itt megkímélendő. A latint a III. osztályban kell megkezdeni, a görögptótló helyett francia állítandó be, a rajznak és éneknek nagyobb teret kell adni.

Az egységes középiskola eszméjének is akad harcosa. Fehrentheil Henrik (Gyergyószentmiklós) az V. osztálytól kezdődő klasszikus és reális tanfolyamú bifurkációnak tervét dolgozta ki mindenre kiterjedő gondnal. A polgári iskola létjogosultsága ellen hangoztatott szavai azonban már nem korszerűek. A polgári iskolának jövője csak most kezdődik. Szinte megvalósíthatatlan a mai időben Albu Livius (Bártfa) kívánsága, hogy minden középiskolának rendes tanári minőségben alkalmazott, külön iskolaorvosa legyen, csakis az illető iskola szolgálja.

* Az 1911/12. évi jegyzékét összeállította Dobján László, Középiskolai Almanach, Franklin-Társulat, 1913.

latában. A középiskolában präventiv eljárás céljából meghonosítandó patronazs-intézménynek létjogosultságát fejtegeti Fludorovics Zsigmond (Szolnok). Utánzásraméltó kezdeményezést ismertet Nagy Sándor (Zilah). Kinematografot szerzett be a Wesselényi-kollegium, ahol a múlt évben 16 rendes előadást tartottak a nagyközönség számára is igen érdekes programmal a nem épen épületes mozielőadások ellen-súlyozására. Megszívlelésreméltó Gaal István (Déva) ifjúsági madár-védő szövetsége is, mely az egész vidékre kiterjesztette működését. 208 madárfogó-készülékét semmisítették meg a dévai diákok. Érdekesen fejtegeti Fest Sándor (Bp. gyakorlógimn.), miért kellene megengednünk, hogy a tanulók rátermettségük szerint választhassanak a modern nyelvek közül. Az angol nyelv fontosságát különösen hangsúlyozza. Akad túlságosan buzgó reformer is. Egy kisebb gimnázium értekezője a tanárok sorában államilag kinevezett katonatiszteket is szeretne látni és iparosönképzőköröket s a tantervezetet (sic!) egészen megváltoztatná a *phylogogia* (sic!) körének megszorításával. Egyébiránt szép eszméért harcol: a nemzetgazdasági nevelésért. Lám, Görögországban is most vizsik be a gazdasági ismereteket az elemi iskolába, amint erről görögországi tapasztalatok alapján Erdős Tivadar ír (Besztercebánya). Egyéb reformok is készülnek Görögországban: a középiskola nyolc osztályos lesz, reáliskolákat állítanak fel (eddig csak Athenben volt) és az egyetemeken szervezik a felvételi vizsgálatot. Több értekezés szól a természetrajz tanításának reformjáról, nevezetesen a laboratoriumi gyakorlatokról. Németországnak ezen a téren való reformmozgalmait bő részletezéssel ismerteti Varga Sándor (Nagybánya).

Poroszországban már 1908 óta önálló tárgy a biológia, Holle miniszter forradalmi jelentőségű rendelete következtében (1908 márc. 14.). A kémiai és fizikai gyakorlatok Franciaországban kötelezők a VIII. és IX. osztályokban. A latin rovására kíván teret ezek számára nálunk is Dobos Ferenc (Pécs, főreálisk.). Kerékgyártó Árpád (Bpest, III. ker.) is ezekért száll síkra; a gimnáziumok között az ő iskolájukban tartottak először ilyen gyakorlatokat. Most pedig a VKM. már engedélyezte a költségeket a biológiai gyakorlatokra. Bayer Róbert (Mezőkövesd) szerint a gyakorlatokat és a kézi (könyvkötő, asztalos, esztergályos, bádigos stb.) munkát kötelezővé kell tenni az alsó és középső fokon.

A történelemtanítás terén Balanyi Györgynek (Szeged, kegyesr.) vannak helyes indítványai. Miután a kollektivisták és a történelmi materializmus hívei ellen elmondta véleményét, kifejti, hogy a történelmet a szociális érzék fejlesztése céljából napjainkig kellene tanítani, kihagyván az ókori keleti népek részletes tárgyalását. Ezeket

csak a görög néppel való kapcsolatukban ismerteté. A szociológiát önálló tárgyként nem tanítaná, ellenben a politikai földrajzot a jövőben lehetne önálló tárggyá tenni.

Szócs Géza (Lugos) kissé erős hangon száll síkra a hazafias szellem ápolásáért, kikelve a külföldről importált hosszúhajú tudósok ellen, valamint a társadalomtudóskodók ellen. Figyelmébe ajánlom a szerzőnek is és mindenkinek, aki az ifjúságnak a korral való haladását szívében viseli, olvassa el Agárdi László *A modernnek és az iskola* című tanulmányát (kolozsvári róm. kath. főgimn.), a melyben a szerző a mai magyar irodalom ismertetése után levonja a fejlődés pedagógiai következményeit. Meg kell ismertetni a diákokkal a mai társadalmat s az újabb irodalom szociális irányú alkotásait, mert ezt kívánja az iskola és az élet kapcsolata. Nem elzárni kell az ifjúságot az élettől, rikító szivekkel festve a világ romlottságát s pl. Budapest színházlátogató közönségét a világ legléghább közönségének minősítve — amint ezt egy kisebb város gimn. Értesítőjében olvassuk — hanem amennyire lehet, a korszellemet boncolgatva meg kell ismertetnünk az ifjúsággal a jelent, okos tanácsokat adva neki útravalóul, hogy a mának talaján megállhasson emberül. Végre is, ez a talaj ma sem süppedékesebb, mint volt.

A nevelés problémájával több értekezés foglalkozik, tárgyalva a jellemképzést (Katona Gyula, Gyöngyös), az erkölcsi, szellemi és testi nevelést teljesen gyakorlati módon (Keller Lajos, Trencsén), a szülői ház közreműködéséről vagy egyéb tételekről szólva, mint pl. Szmekta L. Ödön alkalmi buzdító beszédei a természetről, hazugságról, vallássságról stb. (Nagyvárad). És mindjobban igyekeznek a tanárok nyilvános előadásokkal, felolvasásokkal a szülők érdeklődését megnyerni s az iskolát megnyitni az élet friss légáramlata számára (Péter János, E. J., Philipp Kálmán, Biró Lajos, Burián János, Wasylkievitz Viktor). Mintegy követelik, hogy a család és társadalom törődjék a gyermekekkel s az iskolával.

A német nyelv módszeréről értekező Ács Károly (Trsztena) nem híve az erőszakolt szemléltetésnek a direkt tanításban, ellentétben Horvay Róberttel (Debreczen), aki nagy fáradsággal igyekszik rávezetni a tanulót a szavak helyes értelmére. Néhányan a latin nyelvet és a gimnázium szellemét védik, van értekezés, mely az Utasítással szemben azt hangoztatja, hogy a nyelvtani és olvasmányi órák anyagát nem kell külön választani, és az egyes olvasmányi órákon fásasztó munkával gyűjteti a gramatika elméletére vonatkozó példamondatokat. Nagyon sokat. A turistaságról, a tornáról, a sportszenvedélyről és labdarugó-lázról is olvastunk helyes megjegyzéseket. Ez utóbbi kettő ellen — mondja Miklósy István az István-úti gimn. Értesítőjében —

csak úgy védekezhetünk, ha a diáksportot bevisszük az iskola falai közé. S ez úgy látszik, nemsokára megvalósul.

Sok, igen sok értékes tapasztalata, reménye, óhaja nyilvánul az *Értesítő*kben a középiskolai tanárságnak. Vajha az elmélet szűrőjén át megtisztultan életrekelnének azok, amelyek életképesek!

Teveli Mihály.

KÜLFÖLDI LAPOKBÓL.

Nemzetközi közoktatásügyi kormányértekezlet.

A M. P. idei 150. lapján már jeleztük, hogy a nemzetközi oktatásügy érdekében ez év szeptember havában Hágában nemzetközi értekezletet fognak tartani. A *«Minerva»* nyomán immár közölhetjük azt is, hogy az amerikai Egyesült-Államok, Ausztria, Angolország, Franciaország, Németország és Németalföld kormányai hozzájárultak ehhez a konferenciához, amely elé a következő fontosabb javaslatokat terjesztették: A tanulók, hallgatók, tanítók és tanárok nemzetközi kicserélése. Nemzetközi diákegyesületek szervezése az egyetemeken. Könyvek, okmányok és tanulmányi eszközök kicserélésének könnyítése. Megállapítása azoknak az erkölcsi alapelveknek, amelyek valamennyi országban taníthatók. Módszerek, amelyekkel a hallgatók és tanárok az idegen nemzeteket jobban megismerhetik. Egy nemzetközi tanügyi múzeum alapítása. A középiskolai jogosítások és egyetemi képesítések egyenértéke stb. Mindezek a konferencia napirendjének első pontja alá tartoznak, mely így szól: oktatásügyi kérdések, amelyek valamennyi képviselt nemzetet érdekelnek. A napirend második pontja egy nemzetközi és állandó közoktatás- és nevelésügyi tanács szervezését foglalja magában. Az eddigi tervezetek szerint erre kettős feladat hárulna: a) nemzetközi közoktatásügyi kongresszusok szervezése két-háromévenként; b) közvetítés a különböző országok tanügyi hatóságai között a hivatalos kiadványok kicserélését és fordítását, úgyszintén az elért eredmények kölcsönös ismertetését illetőleg. A programnak kritikai méltatását akkorra tartjuk fenn magunknak, amikor eredetije rendelkezésünkre fog állni. *kf.*

Leányiskolai dolgozatok. *Bastoul* kisasszony, a Toulouse-i leánylycée tanítónője elítéli az ú. n. bizalmas dolgozatokat (*devoirs-confidences*), melyek a leánytanulóktól érzéseiknek, érzékenységüknek nyilvánítását akarják. Azért, mert 1. indiszkrét; 2. mivel a lányok érzékenysége még kevésbé fejlett; 3. mert ha fejlett is, nem arra való, hogy azt mutogassák. Az én őszinte és pontos kifejezése szel-